

“La guerra va ser l’excusa per a abolir el règim polític”

Pràcticament les primeres paraules del vostre llibre són dedicades al mestratge de Joan Reglà...

—Va ser una persona amb una gran projecció i una gran transcendència en la historiografia valenciana. Amb el llibre *Aproximació a la història del País Valencià* va fer néixer en els seus deixebles l’interès per la història pròpia. A ell, i també a Sebastià Garcia Martínez, que va ser el qui em va animar a treballar sobre aquest tema, els dec l’interès per la guerra de Successió al País Valencià. És que el llibre de Joan Reglà va ser per a mi entrar en contacte amb un món desconegut: fins a aquell moment havíem estudiat història d’Espanya —és a dir, història de Castella— i la de la Corona d’Aragó quedava molt molt enterbolida, marginada de la formació que havíem tingut.

—En quins blocs heu dividit l’obra?

—És una visió global de tot allò que puc aportar sobre el tema, i ho he dividit en tres blocs. Com que no es pot explicar el període afectat pel conflicte bèl·lic sense estudiar-ne la part precedent, el llibre comença amb l’anàlisi de què significa el canvi dinàstic i els problemes que es presenten quan s’espera la mort sense successió de Carles II. Després he estudiat també el primer regnat de Felip V (aquí hi ha gran part de les claus que explicaran el desencadenament del període de conflictivitat). I, finalment, hi ha la guerra de Successió pròpiament dita. Tot això desemboca en la darrera part del llibre que, a tall d’epíleg, és la fi del Regne de València: l’entitat política i institucional que havia creat Jaume I s’acaba amb els decrets d’abolició dels furs. L’abolició dels furs significa un canvi de sistema polític. D’aquí ve la seua transcendència.

—Quin és l’objectiu del llibre?

—La historiografia havia descurat l’etapa del primer regnat de Felip V i, per tant, calia traure-la a la llum. Pel que fa al període de la guerra de Successió, teníem el llibre de Josep Manuel Minyana, *De bello rustico valentino*, però hi queden

Carme Pérez Aparicio, professora d’història moderna de la Universitat de València, una de les màximes autoritats en la guerra de Successió, acaba de publicar ‘La fi del Regne de València’ (Ed. 3i4), un treball de síntesi intens i imprescindible.

només recollits els esdeveniments militars. Per tant, m’interessava conèixer els fets, donar-los a conèixer, i també valorar-los, interpretar-los. He intentat assolir un equilibri entre totes dues qüestions.

—Quina era la situació abans de la guerra?

—Té llums i ombres: presenta problemes, reptes i també expectatives. Des del punt de vista polític, les relacions entre regne i monarquia han tingut moments difícils. Hi ha tensions per l’interès del rei d’avançar en el procés d’autoritarisme i per l’interès del regne de frenar-ho, tot defensant el sistema pactista, el sistema constitucional. Per tant, l’arribada d’una nova dinastia obre la incògnita sobre la trajectòria que seguirà en les relacions polítiques entre el rei i el regne.

—I des de l’àmbit econòmic?

—Els valencians tenen davant una colla de reptes sobretot pel que fa a buscar nous mercats per donar sortida a la producció agrícola o tèxtil. I també es plantegen com hi respondrà la nova dinastia francesa. Des d’una perspectiva social cal tenir present que el camp valencià es troba molt afectat per un procés que enfronta senyors i vassalls i que ja ha tingut una manifestació molt important amb la segona Germania: els camperols reivindiquen l’abolició del règim senyorial i l’arribada d’una nova dinastia pot alterar, afavorir o perjudicar aquesta situació. Per tant, des de tots els punts de vista el Regne de València se situa en una cruïlla. I jo crec que els valencians donen suport a la casa d’Àustria perquè consideren que és la dinastia que pot donar una resposta més satisfactòria als seus objectius polítics, als seus projectes econòmics i a les reivindicacions socials.

—De fet, matiseu algunes de les afirmacions anteriors que parlaven de

“Els valencians donen suport a la casa d’Àustria perquè és la dinastia que pot donar una resposta més satisfactòria a objectius polítics, projectes econòmics i reivindicacions socials”

“claudicació de la classe política davant del poder” monàrquic.

—Jo no he vist, ni en la documentació ni enlloc, que aquesta claudicació s’haja produït. Sí que hi ha actituds diferents, entre la classe política valenciana: la dels qui consideren que la monarquia pot satisfer millor les seues aspiracions, o la dels qui defensen la identitat política, social i econòmica valenciana. I crec que la rebel·lió a favor de l’arxiduc Carles és un exponent claríssim del fet que la classe política i la societat valenciana en general defensen el sistema polític propi de la Corona d’Aragó.

—Des d’aquesta perspectiva s’entén el decantament majoritari de les terres de la Corona Catalana per l’opció austriacista...

—Perquè hi ha un projecte polític. Hi ha un temor molt gran cap a la dinastia borbònica. I no és infundat: ja tenen proves evidents, en el cas de Catalunya Nord, dels resultats del sotmetiment a la dominació francesa, de la duresa del govern francès sobre aquests territoris, en els quals el rei no respecta les constitucions ni els usatges, no respecta les institucions, i tothom està a mercè de la voluntat del rei, que, com diu un testimoni de l’època “és l’única llei, siga justa o injusta”. Tots els habitants de la Corona d’Aragó coneixien l’experiència dels catalans del nord.

—N’hi ha que han intentat presentar la guerra de Successió com un entrebanc al procés imparable de concentració de poder absolutista a les monarquies europees, a l’època moderna. Era inevitable, aquest procés absolutista?

—Evidentment, no era inevitable: no ho era en el cas de la monarquia hispànica ni ho havia estat en més estats europeus. Si s’ha caracteritzat l’època moderna com l’època de l’absolutisme, és només una veritat a mitges, perquè és també l’època en la qual triomfa el parlamentarisme. De fet, els països que ocupen l’avantguarda política a Europa —com és el cas d’Anglaterra— han consolidat el parlamentarisme enfront de l’absolutisme. Per tant, jo no diria de cap manera, perquè en història el determinisme no existeix —o no hauria d’existir—, que el camí cap a l’absolutisme era inevitable.

—Una altra afirmació repetida és que si no hagués tingut tanta oposició, Felip V hauria respectat les lleis.

PRATS I CAMPS

—La guerra va ser l’excusa per a abolir el règim polític de la Corona d’Aragó. És clar que no sabem què hauria passat si no s’haguera produït la rebel·lió, encara que la dinastia dels borbons és absolutista i absolutista havia estat la praxi de govern a Catalunya Nord. En tot cas, queda clar que el rei aprofita les rebel·lions per abolir el sistema constitucional, la qual cosa contrasta radicalment amb la resposta que Felip IV havia donat després de la revolta catalana: va recuperar Catalunya i, tot i que va retocar alguns privilegis, va mantenir tot el sistema constitucional. Aquí és on es pot veure una actitud diferent de la casa d’Àustria respecte a la que aplicarà després la dinastia borbònica.

—Expliqueu que, des de la batalla d’Almansa, es va desencadenar “una dura repressió social, una forta ofensiva fiscal i una clara actitud de desconfiança cap a la classe política valenciana i els valencians en general”.

—Almansa no és transcendental per a la guerra de Successió, però sí per al País Valencià, perquè significa que els Borbó

i les seues tropes entren al país: i és un exèrcit que entra en territori conquerit. Aqueixa actitud de desconfiar de tots els valencians és també una estratègia que es plantegen els dirigents militars i polítics borbònics per a evitar que cap valencià —ni tan sols els borbònics— poguera participar del nou sistema.

—Alguns testimonis de pro-borbònics els mostren superats per la realitat...

—Sí. Consideren i argumenten que el rei no ha d’aplicar el càstig sobre tots els valencians perquè n’hi ha que li han estat fidels. I també hi ha tot un seguit d’escrits, de memorials, etc. que argumenten contra l’abolició dels furs. Però el rei no volia retrocedir en aquesta decisió: ja ho tenia perfectament decidit almenys des del 1705, tan bon punt es produeixen les rebel·lions: aleshores ja dona instruccions per tal que, si recupera la ciutat de València, s’actue d’una determinada manera pel que respecta als furs.

—Podem parlar d’acarnissament, en l’avançada borbònica?

—Entre les regles militars, hi ha la que estableix que, si una ciutat que ha estat invitada a capitular, no ho fa i es defensa amb les armes a la mà, l'atacant queda legitimat per a entrar-hi a mata-degolla. Era pràctica habitual. L'atac a Xàtiva podria estar, per tant, dins de les normes de comportament de l'exèrcit. Una altra cosa és que s'actuara després amb acarnissament, com va ser el cas. Perquè a més d'entrar-hi a mata-degolla, després s'hi varen acarnissar a fons: la ciutat va ser buidada; la població, deportada a Castella; la ciutat, incendiada per ordre de Felip V com a represàlia... El rei va actuar d'una manera molt dura. Amb una finalitat: que Xàtiva servira d'exemple per a les altres ciutats que encara resistien —Dènia o Alacant o Alcoi—,

per a avisar-les del càstig que els esperava si no capitulaven.

—**Els mateixos historiadors pro-borbònics de l'època van intentar dissimular la implicació de Felip V...**

—Sí: l'impacte de la destrucció de Xàtiva va ser tan fort, fins i tot entre els borbònics, que hi van emmascarar el protagonisme de Felip V, en alguns casos d'una manera tan escandalosa com la de fer creure que havien provocat l'incendi de la ciutat els seus mateixos defensors! Cal pensar que la classe política borbònica valenciana va enviar a suplicar al rei que parara la destrucció de Xàtiva. Però les ordres havien estat donades.

—**I de seguida Felip V va començar a demanar diners per pagar les despeses de la guerra, cosa que, expliqueu, xocava "frontalment amb el caràcter voluntari dels serveis a la Monarquia, garantit pels Furs".**

—Només en el cas d'una invasió els territoris de la Corona d'Aragó havien d'acudir en la seua pròpia defensa, però no estaven obligats a sostenir un exèrcit: això corresponia al rei. Però el rei aprofitava la situació per fer un canvi: hi ha, per tant, un canvi polític, que significa l'abolició dels furs valencians, i hi ha també un canvi fiscal: l'exèrcit s'assenta al territori i els valencians queden obligats a cobrir-ne les despeses.

—**Dieu que la veritable raó del decret abolicionista va ser obrir l'accés a la lliure recaptació.**

—És clar. El rei no vol límits a l'exercici de la seua acció de govern, ni tampoc a l'aplicació fiscal. Precisament un dels punts clau per a entendre l'abolició de les lleis és la qüestió fiscal: les lleis protegien els naturals de la Corona d'Aragó de la cobdícia de la pressió fiscal del rei. Per tant, per a suprimir la barrera de la fiscalitat cal suprimir la barrera de les lleis. Són dos fenòmens units.

—**El lament d'un valencià pro-borbònic ho ben resumia: "nos echáis las Leyes castellanas, en todo destructivas de las conveniencias de los paisanos de este Reyno [...] sin mirar a otro fin que el de hacer doblones".**

—Exacte. I els anys següents a Almansa van anar acompanyats, a més d'un augment de la fiscalitat, d'una actitud violenta per part de l'exèrcit. I el rei va tolerar aquesta situació, aquests abusos —i ell mateix va reconèixer que ho eren— almenys fins que l'arxiduc abandona Barcelona i queda clar el decantament de la guerra; aleshores dona ordres perquè l'exèrcit deixe estar aquesta actitud de violència sobre la població i done un respir als valencians perquè puguen dedicar-se a treballar i, per tant, a produir béns i oferir ingressos al fisc reial.

—**Hi ha qui ha associat la recuperació econòmica del segle XVIII a l'acció de la monarquia borbònica.**

—[Riu.] Són interpretacions que proven de cantar les glòries del govern borbònic, però estan molt desfades. Quan jo estudiava, i d'això ja fa anys [torna a riure], Joan Reglà ens explicava que la recuperació econòmica ja es produeix a les darreres dècades del segle XVII. I que la guerra va ser un entrebanc molt fort en aquest procés. De fet, l'expansió econòmica que caracteritza els territoris de la Corona d'Aragó explica el dinamisme d'amplis sectors socials —de la seda, del vi...—, que són els que tenen relacions importants amb els països del nord d'Europa. I és en aquest context que els camperols valencians reivindiquen l'abolició del règim senyorial. És a dir, tots els grans reptes de caràcter econòmic i social es plantegen en el regnat de Carles II. I el que fan els Borbó és, precisament, frenar aquest procés de transformació. I caldrà esperar a final del segle XVIII per a aconseguir l'obertura de comerç amb Amèrica, i a començament del segle XIX per a l'abolició del règim senyorial... Els Borbó signifiquen una paràlisi total.

—**Parleu de "cataclisme econòmic, social i polític —sense oblidar el cultural".**

—Sí. I per bé que l'economia es reviscola després del parèntesi i que la societat es va recompondre, les ferides internes, la frustració col·lectiva, no es guareixen.

—**Ni tampoc les polítiques.**

—Impossible. Les reivindicacions polítiques, la frustració col·lectiva, la repressió cultural... tot això queda sense resposta.

“Les lleis protegien de la pressió fiscal del rei. Per a suprimir la barrera de la fiscalitat calia suprimir la barrera de les lleis”

Núria Cadenes